

Hüseyinî Peşrev

Ney

Neyzen Sultan 3. Selim Han

Usûlü : Devr-i Kebir [28 / 4]

1 . H a n e / (Hane-i Evvel) / (Serhane)

3. Hane / (Hane-i Salis)

4. Hane / (Hane-i Rabi)

Sultan

3. Selim Han

[24 Aralık 1761 – 28 Temmuz 1808]

28. Osmanlı padişahı ve 107. İslâm halifesidir. Babası III. Mustafa, annesi Mihrişah Sultan'dır. Babasının döneminde iyi bir eğitim gördü. Onun ölümü üzerine, padişah olan I. Abdülhamit döneminde sarayda serbest bir yaşam sürdü. Müsiki, edebiyat ve sanatla uğraştı. Devletin geleceğine yönelik çalışmalar yaptı. 1789'da I. Abdülhamit'in ölümü üzerine, Osmanlı tahtına oturdu. Osmanlı-Rus ve Osmanlı-Avusturya savaşlarında Osmanlı Orduları istenilen başarıyı gösteremiyordu. Osmanlı Devleti ciddi siyasi, askerî, ekonomik sıkıntılar içerisinde bulunuyordu. III. Selim, tahta geçerek geçmez, devlet ileri gelenleriyle yaptığı bir toplantıda, siyasi, askerî ve ekonomik alanda görülen bozuklukların düzeltilmesini istedi. Kendisi de doğrudan tasarrufla yöneldi. Savaşı sona erdirmek için Avrupa devletlerinin arabuluculuklarını da kabul etti. 11 Temmuz 1789'da İsveç ile bir anlaşma yapıldıysa da, bundan tam yararlanılamadı. Avusturya cephesinde Fokşan Kasabası'nda, Osmanlı Ordusu ağır bir yenilgi alınca, komutanların savaşı kesme isteği ağırlık kazandı. Buzau'da yapılan ikinci savaşta da Osmanlı Orduları yenilince, Avusturyalılar Bükreş'e girdiler. Prusya'nın barış önerisini kabul zorunda kalan III. Selim, 4 Ağustos 1791'de Ziştovi'de Avusturyalılarla barış yaptı. Avusturya Devleti, başta Belgrad olmak üzere, ele geçirdiği toprakları Osmanlı Devleti'ne geri verdi. III. Selim, Rusya ile savaşı sürdürdü. Karadeniz'e çıkan donanma bazı başarılar kazandı. Ancak karada durum iyi gelişmedi. 1790'da, Kili, İsmail, Tolcu ve İsakçı Rusların eline geçti. Yapılan sadrazam değişiklikleri de sorunun çözülmesinde bir rol oynamadı. Ekonomik güçlükler de ordunun yeteri kadar desteklenmesini engellediğinden, sonunda Rusya tüm cephelerde önemli ilerlemeler gerçekleştirdi. Canikli Ali Paşa, Kafkaslarda Ruslara teslim oldu. Rusya'nın bu ilerleyişine karşı bazı Avrupa devletlerinin araya girmesi sonucu Rusya ile Yaş Antlaşması imzalandı (1792). Bu anlaşma sonunda, Dnyester Irmağı Avrupa'daki Rus-Osmanlı, Kuban Irmağı da, Kafkaslar'daki Rus-Osmanlı sınırını oluşturdu. Böylece III. Selim, istediği barış dönemine kavuştu. Gerçekten bu süreç ise Osmanlı Devleti'ni çok yıpratmış, zor günler yaşanmıştı.

[N i z a m - ı C e d i d v e Y e n i l i k l e r] Daha şehzadeligi döneminde kararlaştırdığı ıslahat hareketlerini gerçekleştirmek isteyen III. Selim, birçok devlet adamı ve uzmandan raporlar istedi. Nizam-ı Cedid adıyla bilinen bu yenileşme önceden askerî alanda uygulamaya konuldu. Nizam-ı Cedid Ordusu'nun kurulması için, Levent Çiftliği'nde kışlalar yapıldı, askerlerin eğitimine başlandı. İrad-ı Cedid adıyla yeni bir defterdarlık kuruldu ve burada önemli miktarda para toplandı. Oluşturulan yeni hazine ile mali sorunlar çözülmeye çalışıldı. Yönetim alanında da Avrupaî bir yapı kurulmaya çalışıldı. O dönemde yazılan sefaretnamelerden yararlanıldı. Tımar ve zeametlerin yenilenmesi için yasalar çıkarıldı. Humbaracı ve topçu ocakları modernleştirildi. Tophane yakınında, bu ocakların gelişmesi için kışlalar yapıldı. Tersane nizamı adı altında Osmanlı Donanması'nın yenileştirilmesi için ayrıntılı bir yönetmelik çıkarıldı. Deniz kuvvetlerinin gereksinmesini karşılamak üzere Haliç'te de Mühendishane-i Bahrii Hümayun adında bir okul açıldı. Bu şekilde yapılan yeniliklerle devletin durumu düzeltilmeye, istikrarın kurulması sağlanmaya çalışıldı.

[A y a k l a n m a l a r] Sultan III. Selim, İstanbul'da yoğun biçimde bu işlerle uğraşırken, Anadolu ve Rumeli'de karışıklıklar sürüyordu. Rumeli'deki olaylar daha büyük boyutlu ve sıkıntılar her geçen gün artıyordu. Çünkü Tepedelenli Ali Paşa, Vidin'de Pazvandoğlu Osman Paşa, Rusçuk'ta Tirsiniçlioğlu, Silistre'de de Yılıköyü Süleyman gibi ayan ve ağalar, devlet görevlilerini iş yapamaz duruma getirmişlerdi. Verdikleri sıkıntılar, olumsuz hareketler yönetimi çok fazla zoruyordu. Onların bu ayaklanmalarına, Balkanlar'daki Sırp ve Karadağlıların bağımsızlık girişimleri de eklenince, olaylar büyük patlamalara yol açtı. Bu olayların önü alınamadığı için istenilen başarı da yakalanamadı. Bu arada Fransa İmparatoru Napolyon Bonaparte, Mısır'ı işgal ederek Osmanlı Devleti'ni barışa zorlamak için, Suriye'ye ilerledi. Osmanlı Devleti'ni sıkıştırmak istiyor ağır bir antlaşmaya zorluyordu. Akka önlerinde Cezzar Ahmet Paşaya karşı ağır bir yenilgiye uğrayınca, 1801'de Mısır'ı boşaltmak zorunda kaldı. Sultan III. Selim saltanatının sonlarına doğru Arabistan'daki Vehhabi ayaklanmasının üzerine de kesin tavırla gidemedi. Bu arada, Nizam-ı Cedid uygulaması sırasındaki yolsuzluklar ve halkın hoşnutsuzluğu giderek bir patlama noktasına geldi. Sonunda Kabakçı Mustafa'nın liderliğinde Boğaz kalelerindeki yamakların başlattığı ayaklanma Sultan III. Selim'in sonu oldu. Asiler, sarayda III. Selim'i tahttan indirerek, yerine IV. Mustafa'yı tahta çıkardılar (1807). Bu durum, Alemdar Mustafa Paşa'nın disiplinli ordusuyla İstanbul'a gelmesine yol açtı. Ancak, Alemdar Mustafa Paşa, Topkapı Sarayı'nı kuşatıp Sultan III. Selim'i yeniden tahta oturtmak eylemini başlattığı sırada, III. Selim, IV. Mustafa'nın adamları tarafından öldürüldü. Alemdar Mustafa Paşa, IV. Mustafa'yı indirip, I. Mahmut'u tahta çıkarttı. Sultan III. Selim'in cenazesi de Laleli'de babası III. Mustafa'nın yaptırdığı caminin (Laleli Camisi) avlusuna defnedildi.

[S a n a t v e S a n a t ç i K i ş i l i ğ i] III. Selim hilm sahibi, yumuşak huylu, nazik, hisli ve duygulu bir padişahı. İlhami mahlası ile yazdığı şiirleri bir divanda toplandı. Müzikle de yakından ilgilendi ve Suzidılara makamını buldu. Kendisinin değişik besteleri bulunmaktadır. Sanatçı ruhuna sahip olduğu için tüm işlerinde çok incelikli hareket ederdi. Kendisi estetik bir dehaya sahipti. III. Selim'in sanatkârlara verdiği kıymetle ilgili şu hâdise dikkate şayandır: Hammâmizâde İsmâil Dede çileden Bâselik makamında ve Ağır Aksak Semâî usulünde; Zülfündedir benim baht-ı siyâhım / Sende kaldı gece gündüz nigâhım / İncitirmiş seni meğerki âhım / Seni sevdim budur benim günâhım /

güfteli eseri bestelemişti. Bu şarkı devrin müsiki meclislerinde beğenilmiş, ünü III. Selim'e kadar ulaşmıştı. Şarkıyı beğenen III. Selim bestekârının saraya alınmasını emretmiş, bunun üzerine padişahın müşahiplerinden Vardakosta Ahmed Ağa Yenikapı Mevlevihane'sine gelip padişahın emrini iletmişti. Şeyh tarafından << Emr-i şâhâneleri baş üstüne, ancak kendisi çilededir, tarikatımızın usulünce gece dışarıda kalamaz, rica ederim, akşam ezanından önce dergâha dönsün. >> denilerek Hammâmizâde'ye şartlı izin verilmişti. Sultanın huzuruna çıkarılan Hammâmizâde şarkısını okumuş, büyük ilgi ve iltifata mazhar olarak dergâha dönmüştü. Kaynaklarda kendisinin bu iltifatların etkisiyle;

Ey çeşm-i âhû hicr ile tenhâlara saldın beni / Çün nâfe bağrım hün edip sahrâlara saldın beni / Ey kâmeti serv ü semen salınmada ellerle sen / Haşrolum dedikçe ben ferdâlara saldın beni / güfteli eseri Hicaz makamında bestelediği, yine III. Selim'in takdirini kazanarak sarayda haftada iki defa yapılan huzur fasıllarına iştirak etmeye başladığı ifade edilir.

KAYNAK : Somuncu Baba Dergisi, 156.Sayı

Devr-i Kebir Usûlü

“Büyük devir/usul” anlamına gelen bu tabir 28 zamanlı bir büyük usulün adıdır. Bir yürük semâî, iki sofyan ve yine bir yürük semâî, iki sofyanın bir araya gelmesinden meydana gelmiş olup (6+4+4+6+4+4=28) 28/8'lik birinci ve 28/4'lük ikinci mertebeleri kullanılmıştır. Bunlardan yaygın şekilde kullanılan ikinci mertebeye karşılık bilhassa Mevlevî âyinlerinin üçüncü selâmlarının ölçüldüğü birinci mertebeye bunun dışında çok az rastlanır.

XV. yüzyıldan bu yana pek çok eserin ölçüldüğü devr-i kebir usulünün ikinci mertebesi, zaman içinde ilk şeklindeki bazı vuruşlarının vellelelendirilmesi (küçük vuruş parçalarına ayrılması) suretiyle vellelelendirilmiş şekli icra edilmektedir.

Bu değişiklik sebebiyle usulün yapısı 6+4+4+6+4+4 yerine 6+4+6+4+4+4 tarzına dönüşmüş kabul edilebilir. Usul mertebelerinin şematik olarak gösterildiği aşağıdaki şekilde usulün eski yapısı çizimin altında belirtilmiştir.

Âhenkli ritmik bir yapıya sahip olan bu usul, özellikle peşrevler başta olmak üzere kâr, beste, Mevlevî âyinlerinin üçüncü selâmları, tevşih ve bazı ilâhilerde kullanılmıştır. Ancak usulün bestelerde kullanılışı ayrı özellik gösterir. Devr-i kebir usulüyle daha çok “ikinci beste”ler ölçülmüştür. Bunlarda bir mısra iki usulden meydana gelir; mısraı takip eden terennüm kısmı da bir veya iki usulden teşekkül eder. İki usulden oluşan terennümlerin birinci usulünde ikâî (ritmik/usuli) terennüm, ikincisinde mısraın sonundan alınmış bir bölüm yer alır. Terennümün bir usul tuttuğu bestelerde ise sadece lafzi terennüm bulunur. Buna göre devr-i kebir usulüyle ölçülmüş bestelerde her hâne bir usullü terennümde üç usul, iki usullü terennümde de dört usulden meydana gelir.

Muzaaf Devr-i Kebir. Eski nazariyat kitaplarında devr-i kebir usulü 14 zamanlı olarak gösterilmiş ve 14/2 ile 14/4'lük iki mertebesinin olduğu belirtilmiştir. Bunlardan 14/2'lik mertebenin günümüzdeki 28/4'lüğe, 14/4'lük mertebenin de 28/8'lik mertebeye karşılık olduğu görülmektedir.

Devr-i Kebir Darb Usûlü

1. Darb : (Dü-Üm) / [2 Zamanlı ve Kuvvetli]
2. Darb : (Dü-Üm) / [2 Zamanlı ve Yarı Kuvvetli]
3. Darb : (Te-Ek) / [2 Zamanlı ve Yarı Kuvvetli]
4. Darb : (Düm) / [1 Zamanlı ve Kuvvetli]
5. Darb : (Tek) / [1 Zamanlı ve Yarı Kuvvetli]
6. Darb : (Te) / [1/2 Zamanlı ve Zayıf]
7. Darb : (Ke) / [1/2 Zamanlı ve Zayıf]
8. Darb : (Düm) / [1 Zamanlı ve Yarı Kuvvetli]
9. Darb : (Te-Ek) / [2 Zamanlı ve Kuvvetli]
10. Darb : (Te-Ek) / [2 Zamanlı ve Yarı Kuvvetli]
11. Darb : (Te-Ek) / [2 Zamanlı ve Zayıf]
12. Darb : (Dü-Üm) / [2 Zamanlı ve Kuvvetli]
13. Darb : (Dü-Üm) / [2 Zamanlı ve Kuvvetli]
14. Darb : (Ta-Aa) / [2 Zamanlı ve Yarı Kuvvetli]
15. Darb : (He-Ek) / [2 Zamanlı ve Yarı Kuvvetli]
16. Darb : (Te) / [1 Zamanlı ve Yarı Kuvvetli]
17. Darb : (Ke) / [1 Zamanlı ve Zayıf]
18. Darb : (Te) / [1 Zamanlı ve Yarı Kuvvetli]
19. Darb : (Ke) / [1 Zamanlı ve Zayıf]

Kaynak :

1) ‘ Türk Musikisinde Usuller ve Kudüm ’, M. Hürşit UNGAY

2) ‘ Türk Müsiki Nazariyatı ve Usülleri-Kudüm Velleleleri ’ İsmail Hakkı ÖZKAN [1941- 2010]